

Patricio Pron

Het begin van het voorjaar

Uit het Spaans vertaald
door Arieke Kroes

MEULENHOF

Uta von Hofmannstahl, echtgenote van Hollenbach

Met een bezorgde uitdrukking bestudeerde ze de tuin. Daar groeiden nu een paar grassprietjes waar voorheen bloemen hadden gestaan, keurig in rechte perken die destijds een toonbeeld van orde waren geweest te midden van het ongeordende en vitale ontluiken van de wil. Soms had ze hem bij de arm genomen en er zachtjes aan geschud om de dromerigheid te verjagen die over hem heen leek te vallen als de nevel van haar Zwabische bossen. Dan keek hij haar verbaasd aan, alsof ze een vreemde was, maar zij legde haar hoofd tegen zijn borst en liet hem haar haar ruiken met daarin de geur van de munt die ze zojuist in de tuin had geknipt. Misschien, zo had ze wel eens gedacht, kon hij haar op die momenten herkennen, kon hij begrijpen wie hij zelf was en waarom hij stond te kijken naar een tuin waarin de bloemen in het gelid stonden als troepen die ten strijde trekken op een willekeurige zomerdag, een dag in die tijd waarin de wil tot uiting kwam. Daarna ging hij dan het huis binnen en sloot zich op in zijn kamer.

Ze overwoog dat de tuin gewied moest worden, dat de onzichtbare orde van de rechte bloemperken moest worden hersteld. Het weer was veranderd, merkte ze. Ze keek naar de lucht en zag niets dan donkere wolken boven het huis. Verderop leek een achthoekige kerktoeren de loodgrijze hemel te doorboren, in een gevecht dat overduidelijk al op voorhand verloren was. Het was koud. Een ijskoude druppel viel op haar

blote onderarm en even bleef ze staan kijken hoe hij over haar huid gleed. Ze moest denken aan die keer, tijdens een feest op de kanselarij ter viering van Oostenrijks aansluiting bij het Rijk in maart 1938, dat de minister van Propaganda met zo veel enthousiasme zijn glas tegen het hare liet tikken dat er een druppel champagne op haar onderarm spetterde. Hij had zich onmiddellijk uitgeput in verontschuldigen, een zakdoek tevoorschijn gehaald en voorzichtig haar huid drooggedept. Het was een dameszakdoek, vertelde zij hem die nacht toen ze van het feest huiswaarts keerden, met in de hoek geborduurde initialen die zij later had herkend en die de initialen waren van een beroemde actrice. Er viel een tweede regen­druppel op haar en ze ging het huis binnen.

Hij slikte pillen, voornamelijk Lopresor en Ramipril en meerdere aspirines per dag om het gestolde bloed door zijn aderen te stuwen. Een dagelijks wonder, peinsde ze, het bloed van een dode dat vloeibaar wordt in een gebroken kelk; alleen was de kelk niet geheel gebroken, verbeterde ze zichzelf terwijl ze het huis binnenging: hij ademt nog.

Soms ging hij aan zijn bureau zitten. Dan pakte hij zijn vulpen en maakte aantekeningen, en speelde hij weer die intellectuele spelletjes die, toch in elk geval deels, mede de geschiedenis van Duitsland hadden veranderd. Wanneer dat gebeurde, moest zij buiten de kamer blijven en wachten. Als het niet gebeurde, moest het oude bloed gestuwd worden met nog meer aspirines en een tweede dosis Lopresor zodat hij de vulpen over het papier kon bewegen. ‘Yellow pen with a black cover and an eagle painted on the top’ schoot haar tot haar verrassing te binnen, in de taal die ze als volwassene had geleerd, toen alle vernederende woorden in die taal werden gesproken. Ze liet de sleutel in het slot draaien en ging de kamer binnen. Hij keek afwezig naar de deur. Zij knielde naast hem neer, pakte de sleutelbos van de vloer en legde die in zijn handpalm.

Hij sloot zijn vingers eromheen alsof het om een schat ging die hij eindelijk had teruggevonden.

In het begin was er een zin: 'In Duitsland zal de klok van de christelijke kerk altijd luider klinken dan het gezang van de muezzin.' Martínez keek vol afschuw naar de voorpagina van de krant en legde hem terug op het cafétafeltje zonder zelfs maar te proberen verder te lezen. De koffie in zijn kopje was koud geworden. Als hij naar beneden keek, kon hij zijn gezicht erin weerspiegeld zien alsof het opdoemde vanuit een duistere vlakte, vanuit een zwarte nevel zoals die hij uit de grond had zien opstijgen toen hij 's nachts de Duitse velden doorkruiste in een trein die bij minuscule stationnetjes stopte waar geen enkele passagier in- of uitstapte, dorpen van niets waar slechts de kerktoren de platheid leek te kunnen doorbreken waarin de inwoners leefden. Martínez vroeg zich af hoeveel van hen op datzelfde moment zouden sterven, en of de rust in die dorpen voor heel even verstoord zou worden door de kreet van een kind dat net op de wereld is gekomen als een golf op het strand, woedend en doelloos, alsof het de enige golf was die ooit het gouden zand zou raken, alsof er nooit een ander kind geboren zou worden. Als dat het geval was, als er op dat moment een kind geboren zou worden, zou er hoop zijn voor dit land, want het zou een teken zijn dat het leven het zou winnen van de dood; maar als dat niet meer zou gebeuren, zou dat een bevestiging betekenen van wat Hollenbach hem in een van zijn eerste brieven geschreven had: dat in Duitsland slechts de dood waarde. Hollenbach had geschreven: 'U zegt dat u bij mij wilt komen studeren. U merkt op dat u een aantal van mijn boeken hebt gelezen, zelfs enkele die ik liever nooit geschreven had. Maar toch geeft u nog steeds geen antwoord op de vraag in mijn eerste brief: waarom? Aangezien u, zoals u zegt, mijn boeken hebt gelezen – wat u in

mijn ogen even weinig relevant voor mij maakt als mijn dienstmeisje, die ze heeft gelezen terwijl ze ze afstofte en die er even weinig van begrepen lijkt te hebben als de meerderheid van mijn collega's – vraag ik me af waarom u verder door zou willen gaan op iets waarvan ik zelf geloof dat ik het tot op de bodem heb uitgediept. Ik heb hele boeken geschreven in een poging de Duitse geschiedenis te begrijpen en ik heb het gevoel dat ik geen enkel antwoord heb gekregen op mijn vragen. Daarentegen ben ik verwickeld geraakt in pijnlijke zaken die niets dan verwarring hebben gebracht en die me ontelbare vijanden hebben bezorgd die me zwart willen maken. Geloof me, in Duitsland waart slechts de dood.'

Elke ochtend voerde ze dezelfde handelingen uit, alsof ze die als kind had aangeleerd. Ze kwam uit bed en kleedde zich zorgvuldig aan, waarbij haar dunne vingers elke plooi van haar kleding op zijn plaats streken; ze deed de behabandjes goed, trok de kraag van haar blouse recht, de boorden van haar trui, de plooiën van haar rok. Om de linkermanchet trok ze het bandje van haar horloge zo strak aan dat het in haar vlees sneed. Daarna bukte ze zich en maakte de gespen van haar schoenen vast. Tot slot deed ze het kettinkje met het kruisje om haar hals en ging de kamer uit.

Op de wc plaste ze met een grote straal die haar elke keer weer van haar stuk bracht. En pas daarna herkende ze zichzelf, terwijl ze voor de spiegel haar witte haar kamde, altijd in twee helften vanuit het midden van haar schedel, als een kaarsrechte verlenging van haar kleine neus, een verlenging die de delicate harmonie niet verstoorde die haar gezicht bezat door de lijn van haar blauwe ogen, die nu, ietwat verscho- len achter de staar, doorschijnend leken. Ze was niet het meisje dat ze zich had gevoeld terwijl ze de handelingen uit haar kindertijd herhaalde, aangezien die kindertijd een onschuldi-

ge tijd was en bij voorbaat in tegenspraak met alles wat komen zou. Ze was een oude vrouw, maar ze had geen angst voor de dood. Ze was ermee vertrouwd omdat ze haar ouders en haar stiefbroers had zien sterven. En omdat ze kon zien hoe de dood zich dag na dag dieper nestelde in zijn lichaam.

Hij, herinnerde ze zich dan.

Ze liep de trap af die haar slaapkamer met de benedenverdieping verbond, ging de keuken binnen en zette water op voor thee, daarna ging ze hem halen. Vaak trof ze hem slapend aan, met open mond, onwetend van de trucjes die hij in zijn jeugd zelf had bedacht om te ontsnappen aan de slaap, die hij vreesde als de dood. Andere keren zag ze dat hij zat te werken als ze de kamer binnenkwam en dan sloot ze eerbiedig de deur. Maar veel vaker trof ze hem in een toestand van afwezigheid aan, kijkend naar de deur waardoor zij zou binnenkomen, of naar een kleine reproductie van een Zuidzeeland-schap dat Emil Nolde had geschilderd in de eerste decennia van de eeuw, of naar een foto die zij aan de muur tegenover het schilderij van Nolde had gehangen en waarop zij stonden, met de bergen van de Alpen op de achtergrond en in het gezelschap van een man die dood was. Hij had haar met die foto laten doen wat ze wilde en stilzwijgend geaccepteerd dat hij in de kamer hing, uit ijdelheid, of – waarschijnlijk – uit louter vermoeidheid.

Hoe dan ook, elke ochtend wanneer ze de kamer binnenkwam, nam ze de man bij de arm en nam hem mee naar de wc, kamde hem en verwijderde de dikke laag slaap die zich tijdens de nacht onder zijn ogen had gevormd. Soms zag ze dat hij een erectie had, die de man probeerde te verbergen met een gebaar van schaamte dat overbodig was, aangezien het voor hen beiden duidelijk was dat zijn lichaam hem niet langer toebehoorde.

In de keuken schonk ze twee koppen thee in. Ze sneed

brood en doopte dat in de kop van de man, die ongeïnteresseerd slurpte. In het begin had ze geprobeerd hem bij zich te houden door hem bij het ontbijt te vertellen over het nieuws dat ze gehoord had op de radio die op het witte buffet stond, maar later merkte ze dat hij altijd onverschillig glimlachte, of het nieuws nu goed of slecht was: in zijn toestand was elke ramp een kleinigheid, en hij had hoe dan ook zo veel dood gezien dat één of tientallen of honderden meer er niet toe deden. Ze smeerde boter en bosbessenjam op een snee witbrood en bracht die naar zijn lippen zodat hij het kon opslurpen. Als hij klaar was, bracht ze hem terug naar de kamer. Eén keer, in het begin, had ze tegen hem gezegd: ‘Zet de kachel uit, vandaag is de lente begonnen’, maar hij had haar aangekeken alsof ze iets gezegd had wat geen betekenis had.

Er waren nog drie brieven, met onregelmatige tussenpozen die Martínez veelbetekenend vond. De eerste was gedateerd op 4 augustus; Hollenbach had de – voor Duitsers nogal ongewone – gewoonte de datum links boven zijn brieven te schrijven, waardoor ze in één oogopslag te herkennen waren en iets kokets en extravagants kregen.

In die eerste brief had hij geschreven: ‘Uw belangstelling om mijn *Betrachtungen der Ungewissheit* te vertalen wekt mijn verbazing, aangezien ik dit jeugdwerk al lange tijd vergeten ben. Als ik het me goed herinner, zijn er twee dingen aan dit boek verdienstelijk. Ten eerste de poging om de beperkingen te overwinnen die de geschiedfilosofie als discipline vertoont. Ten tweede het streven voor die overwinning een nieuwe taal te vinden. Het is echter niet meer dan een schets, zelfs al ligt in dit boek de sleutel om mijn gehele latere werk te begrijpen, aangezien hierin een directe aanval wordt gedaan op het humanisme, met argumenten die ik nog altijd de moeite waard acht. In die tijd wilde ik – zoals ook later, al zij het misschien

met minder resultaat – de gebeurtenis het karakter van taaluiting teruggeven, het vermogen betekenis te dragen binnen het kader van enkele vertogen die behoren tot het gebied van de geschiedenis als discipline. Het was mijn bedoeling de voorwaarden voor het bestaan ervan te bepalen, de correlaties vast te stellen met andere gebeurtenissen die ermee verbonden zouden kunnen zijn; om ten slotte te laten zien waarom de gebeurtenis uniek was, hoe het zit dat deze en geen enkele andere gebeurtenis zich in plaats daarvan heeft voorgedaan. Deze uniciteit van de gebeurtenis, die ik meen in de *Betrachtungen* slechts te hebben aangestipt, is echter het kernbegrip geworden van mijn nieuwe zoektocht, aangezien ze een breuk inhield met de geschiedenis als humanistische discipline die als doel had een systeem vast te stellen van gelijksoortige relaties tussen alle gebeurtenissen binnen een bepaalde ruimte en tijd. Voor mijn “collega’s” was de opkomst van Napoleon Bonaparte een consequentie van de onzekerheid die de revolutie van 1789 tot gevolg had gehad. Voor mij, en het was de eerste keer dat dit gebeurde binnen het kader van de geschiedenis, betekende de figuur van Napoleon juist een breuk met het systeem van gelijksoortige relaties dat mijn collega’s zo graag wilden vaststellen, in hun boekjes waarin ze hun ideeën met de Franse slag onderbouwden. Voor mij was Napoleon iets veel interessanter dan een consequentie: hij was een discontinuïteit. Door mijn belangstelling voor dit concept werd de geschiedenis bevrijd van de noodzaak zich te beperken tot reeksen gebeurtenissen, maar werd tegelijkertijd de discipline ondermijnd waarbinnen ze wilde opereren, aangezien de geschiedenis voor zover die als wetenschap wordt beschouwd, vooral het historisch gebruik is van een aantal vertogen die door middel van het beschrijven van reeksen gebeurtenissen – het Romeinse Rijk, Lodewijk XIV, enzovoort – een begrijpelijke visie op het verleden moeten bieden. Dat wil

zeggen, een verzameling terugblikken op historische feiten die het subject een duidelijke visie moet verschaffen op zijn eigen subjectiviteit. Het waren tijden, dat zult u wel weten, waarin de wil zich manifesteerde. Wat ik wilde zeggen, was dat die zich niet manifesteerde door middel van reeksen gebeurtenissen maar door discontinuïteiten, en dat die discontinuïteiten slechts behoorden – slechts konden behoren – tot het gebied van de anomalie.

Terwijl ik u schrijf, kijk ik naar de schaduw van het kasteel die van iets rechtsboven over de stad valt op een manier die de aardrijkskundige feiten tegensprekt. Ik bevind me op het Philosophisches Seminar van de gerenommeerde Universiteit van Heidelberg. Het feit dat dit gebouw Philosophisches Seminar heet, dat een professor met de naam Hans-Jürgen Hollenbach hier lesgeeft aan puistige adolescenten en dat deze universiteit niet iets nuttigers voor de mensheid is geworden – een gevangenis bijvoorbeeld – is voor mij een teken dat mijn boek niet gelezen is, maar slechts verkeerd begrepen, en dat het humanisme een harde noot is om te kraken.

Beschouwt u deze brief niet als toestemming om met uw vertaling door te gaan. Zelfs niet als een vriendschappelijk gebaar. Ik ben niet van plan antwoord te geven op de vragen over de tekst die u me stelde in uw derde brief, de laatste die ik heb ontvangen. Verder kan ik niet anders dan u verzoeken er in de toekomst van af te zien van het “oeuvre” van deze of gene auteur te spreken. En toch, is er iets wat eenvoudiger schijnt? Het is een verzameling teksten die met een eigennaam worden aangeduid, maar deze eigennaam dient verschillende doelen. Mag u een tekst die ik kort na het verlaten van de collegbanken publiceerde, een van mijn latere boeken, een toneelstuk dat onder pseudoniem in de schoolkrant stond, een aantekening, een boek dat postuum verschijnt, als mijn “oeuvre” kwalificeren? Dan stelt u te veel vertrouwen in het subject en

gaat u ervan uit dat dat subject steeds een en dezelfde is, los van de gebeurtenissen in zijn leven.

Neemt u deze goede raad van mij aan en vergeet de *Betrachtungen der Ungewissheit*, vergeet mij, ik die niets kan vergeten. En als u ondanks mijn waarschuwing toch wilt doorzetten, geef me dan ten minste antwoord op deze ene vraag: waarom?’

Zij zat meestal in de woonkamer thee te drinken. Ze bekeek oude foto's, de foto's die haar niet waren afgenomen omdat ze ze had verstoep op de vliering van het ouderlijk huis in Augsburg. Aangezien haar hele familie was gestorven, dacht ze dat er met al die doden overal niemand geïnteresseerd zou zijn in de bezittingen van de hare, en ze had gelijk. Het huis in Augsburg werd niet onteigend en toen alles voorbij was, ging ze eraartoe om haar schatten terug te halen. Niet de sieraden, die ze met ironische onverschilligheid had ingeleverd toen ze werden opgeëist door een roodharige vrouwelijke sergeant van het Amerikaanse leger. Niet de sieraden die vanwege het ontbreken van informatie niet werden opgeëist en die ze toch inleverde, met het verzoek ze aan de priester van de Sint-Peterskerk aan de Fischmarkt te geven, een gebaar dat de bewuste sergeant, een vrouw als een molenpaard, beloonde met een hoofdknikje tijdens de nachtelijke inspectieronde. Haar schat bestond uit de foto's die op haar schoot lagen, samengebonden met een blauw lint waarvan ze nu de knoop voorzichtig lostrok, waarna ze de foto's in haar trillende hand hield om ze vervolgens op tafel uit te spreiden. Een man in uniform naast haar glimlachte tijdens een diner naar de camera. Een ander hield het autoportier voor haar open bij de première van een film die *Triomf van de wil* heette en die gemaakt was door een vrouw die ze kende. Op de volgende foto stonden zij en een vrouw met lange, dunne vingers soldaten geluk te wensen die